

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Twitter: naar een multi-stakeholder coöperatie en de commons

Wuisman, I.S.; Bedeuker, M.; Kastrop, E.M.J.; Dortmond, P.J.; Nijland, J.; Groot, C. de; ... ; Zaman, D.F.M.M.

Citation

Wuisman, I. S. (2018). Twitter: naar een multi-stakeholder coöperatie en de commons. In M. Bedeuker, E. M. J. Kastrop, P. J. Dortmond, J. Nijland, C. de Groot, G. J. H. van der Sangen, ... D. F. M. M. Zaman (Eds.), *Ars Notariatus* (pp. 87-98). Deventer: Wolters Kluwer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/59340>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/59340>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Twitter: naar een *multi-stakeholder* coöperatie en de *commons*

I.S. Wuisman

1. Ter introductie

Deze bijdrage is een uitvloeisel van mijn presentatie tijdens het symposium over de Coöperatie anno 2017 dat op 12 september 2017 gehouden werd aan de Universiteit Leiden. Het thema van mijn presentatie was coöperatieve trends en ontwikkelingen. Ik heb tijdens mijn presentatie aandacht besteed aan verschillende (opkomende) initiatieven waarbij de coöperatie een rol speelt. Dit betrof onder andere burgerinitiatieven in de vorm van energie- en zorgcoöperaties, coöperaties van samenwerkende zzp'ers en kredietcoöperaties, maar ook nieuwe organisaties die veel gelijkenissen vertonen met het governance-systeem van coöperaties zoals de *Decentralised Autonomous Organisations* en *multi-stakeholder* coöperaties die gebruikmaken van de *blockchain*-technologie om hun governance-processen te ondersteunen. Ook heb ik gesproken over een nieuwe beweging die zich bezighoudt met *online*-platform coöperaties. Deze bijdrage richt zich onder meer op deze beweging en in het bijzonder op een initiatief van een groep actieve twitteraars om Twitter te democratiseren via omzetting van deze vennootschap in een coöperatie. Deze actie werd onder andere ingegeven door het gedachtegoed van Nobelprijswinnaar Elinor Ostrom over de *commons*. Haar ontwerpprincipes voor een duurzaam governance-systeem gekoppeld aan de verdeling van rechten over diverse *stakeholders* bieden inspiratie voor een alternatief voor de kapitaalvennootschap.

2. #buytwitter campagne

In een maatschappij waarin het door technologische ontwikkelingen en het internet in toenemende mate vergemakkelijkt wordt collectieven te vormen en samen op te trekken, kunnen initiatieven ontstaan die de status quo aan de tand voelen. Recent zagen wij dit gebeuren bij het Amerikaanse beursgenoteerde bedrijf Twitter. Het bedrijfsmodel van Twitter draait volledig op de input van de applicatiegebruikers. Zonder tweets, geen Twitter. De twitteraars hebben echter geen bevoegdheden die hen invloed geven op de vennootschapsstructuur of de besluitvorming binnen de onderneming. Ook delen zij als gebruiker niet mee in de winst als het financieel goed gaat met het bedrijf. Twitter heeft sinds 2016 echter moeite om de sterke groei in het aantal gebruikers vast te houden. De advertentie-inkomsten namen wel toe maar niet in de orde van grootte van eerdere jaren. Door

aanhoudende druk op de beurswaarde van Twitter, ontstond bij een groep actieve twitteraars de vrees dat het bedrijf overnameprooi zou worden voor spelers als Alphabet, Microsoft, Disney en Verizon.¹ Een overname zou een verschuiving naar korte termijn bedrijfsstrategieën kunnen betekenen en een groep gebruikers was bang dat de democratische stem die via Twitter kan worden geventileerd onder druk zou komen te staan.² Hierover stelde zij het volgende:

*'Wall Street thinks you've failed. That's because Wall Street only likes you for your stock price. We, on the other hand, think you're great. We like you because you add good things to our lives – our news, our culture, and our relationships. (Sometimes you bring us some pretty gross, mean, weird things, too.) We'd like to make a deal to ensure that you can keep being great, and that the greatness we achieve together might be your overriding purpose, rather than just feeding some investor's portfolio. We think that, together, we can make a business that works, thrives, and innovates in wonderful ways.'*³

Deze groep twitteraars startte derhalve de #buytwitter campagne.⁴ Doel van deze campagne was het plaatsen van een voorstel op de agenda van de aandeelhoudersvergadering van Twitter waar dan vervolgens voldoende aandeelhouders voor zouden moeten stemmen.⁵ Het agendapunt betrof de wens dat Twitter een onderzoek zou laten uitvoeren naar de aard en haalbaarheid van een omzetting van de beursvennootschap in een coöperatie (of vergelijkbare structuur) met een brede (democratische) 'eigendomsstructuur'.⁶ De coöperatie werd gezien als de structuur die het beste aansloot bij de wens democratische zeggenschap toe te kennen aan die partijen die waarde creëren voor het bedrijf en in hun belangen geraakt worden door het bedrijf. Dit werd geïllustreerd door hun slogan: *'We are twitter'*. Bovendien werd gewezen op het feit dat coöperaties duurzame en weerbare bedrijfsmodellen ondersteunen waarbij er een grotere transparantie en betrokkenheid kan worden gecreëerd.⁷ De campagne ging *viral* en meer dan honderd media besteedden aandacht aan de beweging.⁸ Hoewel de general counsel van Twitter een poging heeft gewaagd het voorstel tegen te houden, oordeelde de SEC dat het op de agenda moest worden geplaatst.⁹ Uiteindelijk haalde het voorstel de support van zo'n 4.9% van alle aandeelhouders, waardoor het agendapunt tevens op de aandeelhoudersvergadering van 2018 kan worden

1 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/sep/29/save-twitter-buy-platform-shared-ownership>.

2 Brief van James Ritchie aan de Securities Exchange Committee d.d. 16 december 2016 met als bijlage het voorstel, zie: <https://www.sec.gov/Archives/edgar/vpr/2017/20170266.pdf>.

3 www.yesmagazine.org/people-power/what-if-twitter-were-owned-by-the-users-who-love-it-20161019.

4 <https://twitter.com/hashtag/buytwitter> en de officiële campagne website: <https://www.buytwitter.org>.

5 <https://www.buytwitter.org/proposal/>.

6 Het voorstel hield het volgende in: *RESOLVED: Stockholders request that Twitter, Inc. engage consultants with significant experience in corporate governance, preferably including conversion of companies to cooperatives or employee ownership, to prepare a report on the nature and feasibility of selling the platform to its users via a cooperative or similar structure with broad-based ownership and accountability mechanisms. The requested report shall be available to stockholders and investors by October 1, 2017, prepared at reasonable cost and omitting proprietary information. Vote for Exit to Democratic User Ownership – Proposal [3*]*.

7 <https://www.buytwitter.org/whydemocratize/>.

8 <https://www.buytwitter.org/press/>.

9 <https://www.sec.gov/Archives/edgar/vpr/2017/20170266.pdf>.

gezet. Het Twitter-voorbeeld laat zien dat er een grote groep mensen is die gelooft in de coöperatieve structuur voor *online*-platformen, waarbij er gebroken wordt met de traditionele rechtsvorm van de kapitaalvennootschap waarin aan aandeelhouders een belangrijke positie wordt toegekend.¹⁰

3. De kapitaalvennootschap en de commons

Vandaag de dag is de kapitaalvennootschap (in ieder geval in Nederland) nog steeds de dominante rechtsvorm van een onderneming. De rechtsvorm heeft invloed op de financiering, de machtsbalans, de verdeling van risico tussen de verschillende betrokken partijen en de aard van de verantwoordingsplicht van bestuurders.¹¹ In buitenlandse literatuur wordt er ten aanzien van de vennootschap vaak gesproken over ‘ownership’; aandeelhouders zijn ‘owners’ van de vennootschap.¹² In het Nederlandse ondernemingsrechtelijke discours wordt de term van ‘eigenaar van een rechtspersoon’ niet regelmatig gebruikt, ook niet wanneer het gaat om aandeelhouders. De rechtspersoon is zelf een rechtssubject, een zelfstandig drager van rechten en plichten. Het is de rechtspersoon die eigenaar is van goederen en contracten aangaat. Eerder wordt – als we het hebben over aandeelhouders – gekeken naar rechten en bevoegdheden ten aanzien van de goederen waaruit de onderneming bestaat die als het ware de rechtsbescherming van de aandeelhouders vormen.¹³ Dat verloopt voor het grootste deel via de vennootschappelijke structuur. Ook andere nauw bij de vennootschap betrokken partijen, de (andere) *stakeholders*, hebben bepaalde rechten en bevoegdheden ten aanzien van deze goederen. Hoewel de wetgever van oudsher een scheiding tussen de vennootschap en de onderneming voor ogen had, zijn deze met de tijd naar elkaar toegegroeid.¹⁴ Hierdoor vloeien deze rechten en bevoegdheden niet alleen voort uit het arbeids-, het insolventie- en het fiscale recht, maar ook uit het vennootschapsrecht. Volgens Deakin hebben deze rechtsgebieden daarbij een duale functie: zij specificeren de voorwaarden op basis waarvan de verschillende partijen die input leveren aan de onderneming (de *stakeholders*) een beroep kunnen doen op de goederen van de onderneming, en tegelijkertijd zorgen zij voor het bij elkaar houden van de activa als een bron van productieve waarde.¹⁵

10 In de Verenigde Staten vormt deze groep veel meer een *social movement* die we in Nederland eigenlijk nog niet echt zien. In Nederland is er wel veel aandacht voor social enterprises, maar de coöperatieve beweging speelt daarin nog een bescheiden rol.

11 Z. Adams en S. Deakin (2017), ‘Enterprise form, Participation, and Performance in mutuals and co-operatives’, in: J. Mitchie et. al. (2017), ‘The Oxford Handbook of Mutual, Co-operative, and Co-owned Business’, Oxford: Oxford University Press, p. 227-245.

12 M.M. Blair en L.A. Stout (1999), ‘A team production theory of corporate law’, *Virginia Law Review* Vol. 85 nr. 2, p. 247-328; Deakin et al. (2017), ‘Legal Institutionalism: capitalism and the constitutive role of law’, *Journal of Comparative Economics* 45, p. 188-200 en J.-P. Robé (2011), ‘The Legal Structure of the Firm’, *Accounting, Economics, and Law*: Vol. 1, Iss. 1, Article 5.

13 A. van Oven (1961), ‘Het N.V.-recht en de zelfstandigheid van de ondernemer: Naar aanleiding van het door de Dr. Wiardi Beckman Stichting in 1959 gepubliceerde rapport getiteld ‘De hervorming van de onderneming’, *De Economist* 109, nr. 21, p. 878-905.

14 P. van Schilgaarde (2017), ‘Van de BV en de NV’, Wolters Kluwer: Deventer, p. 23.

15 S. Deakin (2012), ‘The Corporation as Commons: Rethinking Property Rights, Governance and Sustainability in the Business Enterprise’, *Queen’s Law Journal* 37:2, p. 339-381.

Als gevolg daarvan plaatst hij de vennootschap met de aan haar verbonden onderneming in het perspectief van het gedachtegoed van Elinor Ostrom¹⁶ en trekt een parallel met de *commons*. De goederen van de onderneming vormen dan als het ware een *commons* van de *stakeholders*. De *commons* is een term waarmee goederen die aan de gemeenschap toebehoren, worden aangeduid. De *commons* hebben door de vrije toegang tot het goed als gevaar dat het gebruik door verschillende personen (die elk hun eigen belang hebben zonder daadwerkelijk verantwoordelijk te zijn) leidt tot overexploitatie. Dit wordt de zogenaamde *tragedy of the commons* genoemd.¹⁷ Het is derhalve belangrijk dat er een adequaat governance-systeem is dat ervoor zorgt dat goederen op een duurzame en productieve wijze gebruikt kunnen blijven worden.

4. De acht ontwerpprincipes van Elinor Ostrom

Ostrom heeft acht ‘*design principles*’ geïdentificeerd die het raamwerk bieden voor een goedwerkend gebruikssysteem. Onderzoek heeft uitgewezen dat in het geval deze principes worden toegepast, het gebruik over het algemeen stabiel is en de duurzaamheid van het systeem wordt ondersteund.¹⁸ Allereerst dienen er regels te zijn die de grenzen van het goed definiëren. Dit principe is later uitgebreid door te stellen dat hierbij ook van belang is dat de personen die rechten hebben ten aanzien van het gebruik van het goed nauwkeurig gedefinieerd zijn.¹⁹ Daarnaast dienen de voordelen en de kosten proportioneel te zijn, met andere woorden de input van een gebruiker in de vorm van arbeid, materiaal of geld dient proportioneel te zijn aan de voordelen die deze gebruiker geniet. Er dienen collectieve beslissingsarrangementen te zijn die inhouden dat alle of de meeste gebruikers die worden geraakt door de geldende operationele regels, kunnen deelnemen aan de eventuele wijziging van die regels. In het systeem is ook sprake van tweeledig toezicht: toezicht op het goed en toezicht op het gedrag van de gebruikers, waarbij de toezichthouders verantwoording afleggen aan de gebruikers of zelf gebruikers zijn. Bovendien zullen gebruikers die de operationele regels overtreden gradueel worden gesanctioneerd (dus afhankelijk van de ernst van de overtreding en de context daarvan) door andere gebruikers of andere personen die verantwoording afleggen aan deze gebruikers (*officials*). Daarbij is er een betaalbare en laagdrempelige geschillenoplossing voor geschillen tussen gebruikers of tussen gebruikers en *officials*. De rechten van gebruikers om hun eigen instituties te creëren worden erkend door externe entiteiten. Ten slotte is er sprake van ‘*nested enterprises*’. Dit houdt in dat de activiteiten binnen het

16 E. Ostrom (1990), ‘Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action’, Cambridge: Cambridge University Press.

17 ‘Freedom in a commons brings ruin to all’: G. Hardin (1968), ‘The tragedy of the commons’, *Science*, New Series, Vol. 162, No. 3859 (Dec. 13 1968), p. 1243-1248.

18 E. Ostrom (2012), ‘The Future of the Commons: Beyond Market Failure and Government Regulation’, in: Ostrom et al. (2012), ‘The Future of the Commons: Beyond Market Failure and Government Regulation’, London: The Institute of Economic Affairs, p. 68-83.

19 M. Cox, G. Arnold en S. Villamayor Tomas (2010), ‘A Review of Design Principles for Community-based Natural Resource Management’, *Ecology and Society* 15(4): 38. Zie ook E. Ostrom (2012), *supra* noot 18.

systeem worden uitgevoerd in verschillende lagen dat wil zeggen dat er eerst kleinere organisaties ontstaan die samen deel uitmaken van grotere organisaties die weer deel uit kunnen maken van een nog grotere organisatie, waarbij activiteiten ten aanzien van het goed op een zo laag mogelijk niveau dienen te worden georganiseerd.²⁰

Schlager en Ostrom hebben in het kader van de *commons* een onderverdeling gemaakt in categorieën rechten die de posities van de *stakeholders* bepalen ten aanzien van het goed (*property rights*).²¹ Dit zijn rechten ten aanzien van (1) toegang (*access*), (2) onttrekking (*withdrawal*) (3), management, (4) uitsluiting (*exclusion*) en (5) vervreemding (*alienation*).²² Toegang heeft betrekking op toegangsrechten tot een bepaald fysiek goed. Onttrekking betreft de rechten om producten afkomstig van het goed te ontvangen of bepaalde delen van het goed zelf. Management houdt in het recht om interne gebruikspatronen te reguleren en het goed te transformeren door het aanbrengen van verbeteringen. Dit betekent dat de personen die managementrechten hebben, bepalen hoe, wanneer en op welke wijze onttrekkingsrechten mogen worden uitgeoefend. Uitsluiting betreft het recht om te bepalen wie toegang heeft tot het goed (vaststellen van criteria en voorwaarden) en wie onttrekkingsrechten ontvangt en de bevoegdheid te bepalen aan wie deze rechten mogen worden overgedragen. Vervreemding houdt vervolgens het recht in om een gedeelte of alle van de eigen management- en uitsluitingsrechten te verkopen, te verpanden of in vruchtgebruik te geven.²³ Toegang en onttrekking vormen het eerste niveau van rechten die zich op het operationele niveau bevinden. Management, uitsluiting en vervreemding bevinden zich op het niveau van collectieve keuze. Het verschil tussen de twee is dat het eerste niveau het uitoefenen van een recht betreft terwijl het tweede niveau het deelnemen aan de definiëring van toekomstig uit te oefenen rechten omvat. Personen die alleen toegang- en onttrekkingsrechten hebben, hebben derhalve rechten die worden bepaald door de personen die management- en uitsluitingsrechten hebben. Indien een persoon alle vijf de rechten bezit, staat deze set met rechten gelijk aan een eigendomsrecht. Verschillende bundels van deze rechten bepalen de prikkels die individuen ondervinden, het type acties die ze ondernemen en de resultaten die ze behalen.²⁴ Indien we de verschillende rechten plaatsten tegen de achtergrond van de ontwerpprincipes van Ostrom valt op dat de input van de gebruiker proportioneel dient te zijn aan de voordelen die de gebruiker geniet. Dit zou inhouden dat de onttrekkingsrechten in proportionele verhouding moeten staan tot de input van de gebruiker en de waarde die daarmee wordt gecreëerd. Tevens is van belang dat gebruikers die worden geraakt door operationele regels zouden moeten deelnemen aan de besluitvorming over die regels. Dit houdt in dat deze gebruikers ook management- en uitsluitingsrechten

20 E. Ostrom (1990), *supra* noot 16, p. 189.

21 E. Schlager en E. Ostrom (1992), 'Property-Rights and Natural Resources: A Conceptual Analysis', *Land Economics*, Vol 68, No. 3 (Aug 1992), p. 249-262.

22 S. Deakin (2012), *supra* noot 15.

23 E. Schlager en E. Ostrom (1992), *supra* noot 21.

24 E. Schlager en E. Ostrom (1992), *supra* noot 21.

zouden moeten hebben omdat deze rechten de operationele regels kunnen beïnvloeden. Het uitoefenen van de rechten staat daarnaast onder toezicht waarbij verantwoording door de toezichthouders wordt afgelegd aan de gebruikers ongeacht welke input is geleverd.

5. De *commons* toegepast

Op welke wijze zijn deze inzichten afgeleid uit de literatuur en empirische onderzoeken naar de *commons* nu toe te passen op de vennootschap en de aan haar verbonden onderneming? Zoals we hebben gezien zijn de aandeelhouders niet te kwalificeren als echte eigenaren. In plaats daarvan hebben de verschillende stakeholdergroepen rechten om de goederen die worden geproduceerd in de onderneming te gebruiken in ruil voor hun input waarmee de goederen kunnen worden geproduceerd. In die zin kan er een vergelijking worden getrokken met de *commons*. De verschillende *stakeholders* hebben verschillende varianten van bundels van rechten van toegang, onttrekking, management, uitsluiting en vervreemding. Deze rechten worden vormgegeven door het juridische kader dat van toepassing is op de vennootschap en de aan haar verbonden onderneming zoals onder andere het vennootschaps-, het arbeids-, insolventie- en fiscale recht, de statuten en reglementen alsook de contractuele relaties en sociale normen.²⁵ Toegang heeft dan betrekking op het recht te kunnen participeren in het bedrijf als een aandeelhouder, als werknemer of crediteur etc. Onttrekking betreft de rechten ten aanzien van uitkeringen, werknemersbeloningen, rechten van crediteuren, vorderingen van de Belastingdienst etc. Management betreft regels over de verdeling van besluitvormingsbevoegdheden zoals de bevoegdheden van de raad van bestuur ten opzichte van de algemene vergadering, de raad van commissarissen en de ondernemingsraad (indien aanwezig). Uitsluiting heeft betrekking op bevoegdheden die bepalen (1) wie kan participeren zoals de bevoegdheid om kwaliteitseisen op te nemen in statuten en bevoegdheden om overeenkomsten aan te gaan namens de vennootschap en (2) te bepalen wie onttrekkingsrechten krijgt en (3) aan wie deze beide rechten overgedragen zouden mogen worden. Vervreemding houdt bijvoorbeeld het recht in om de eigen aandelen over te dragen waarmee feitelijk de overdracht van eigen uitsluitings- en managementrechten wordt bewerkstelligd.

Hoewel de kapitaalverschaffers in Nederland niet het laatste woord hebben over de keuze voor de te volgen strategie, hebben zij uiteindelijk veelal wel de macht om te bepalen wie er verantwoordelijk is voor die strategie door de bevoegdheid bestuurders te benoemen en te ontslaan. Tevens zijn zij bevoegd om binnen de flexibiliteit die het wettelijke kader biedt, de interne structuur van de vennootschap te bepalen en komt hen in beginsel de winst toe die door de onderneming wordt gegenereerd. Aan de verschaffers van kapitaal worden in deze rechtsvormen derhalve nog steeds verregaande zeggenschaps- en winstrechten (management-,

25 S. Deakin (2012), *supra* noot 15.

uitsluitings- en onttrekkingsrechten) toegekend. Redenen voor deze positie zijn gelegen in argumenten ten aanzien van het risicoprofiel en homogeniteit van de groep van aandeelhouders. Aandeelhouders lopen een groot risico omdat zij niet goed kunnen onderhandelen over hun vorderingen jegens de vennootschap omdat die afhankelijk zijn van het succes van het bedrijf. Dat succes is op voorhand niet goed te voorspellen. Zij hebben de hoedanigheid van post-concurrente schuldeiser.²⁶ Vanuit het risicoprofielperspectief is beargumenteerd dat de partij die het minst goed in staat is om te contracteren over vorderingsrechten de partij behoort te zijn die de zeggenschapsrechten dient te ontvangen. Ten opzichte van werknemers en crediteuren hebben aandeelhouders minder mogelijkheden om zichzelf contractueel te beschermen. Daarnaast is ook de rechtspositie van aandeelhouders bij de naamloze vennootschap wel verdedigd met de stelling dat hun gezamenlijke belang aan het bestaan van de vennootschap ten grondslag ligt.²⁷ De naamloze vennootschap is het instrument voor het gezamenlijk financieren en doen exploiteren van een onderneming en zou als kapitaalgemeenschap alleen ter wille van het gezamenlijke belang van de kapitaalverschaffers bestaan. In dat kader zou het dan redelijk zijn hen in staat te stellen de gang van zaken wat betreft de grote lijnen te beïnvloeden. Hierbij werd tevens gesteld dat indien aandeelhouders de aan hen toegekende rechten zouden moeten delen met andere belangengroepen of zelfs aan deze groepen zouden kwijtraken dit eveneens de aantrekkelijkheid van de rechtsvorm zou bedreigen.²⁸

Vanuit het perspectief van toezicht op het bestuur is door Hansmann beargumenteerd dat de groep aandeelhouders het beste in staat is deze taak uit te voeren vanwege de homogeniteit van de belangen van de groep aandeelhouders. Over het algemeen zijn zij allen gericht op de financiële prestaties van het bedrijf.²⁹ Verschillen kunnen bestaan in risicopreferenties en liquiditeitswensen, echter kunnen deze voor een groot deel geëlimineerd worden door het profiel van het bedrijf waar verschillende aandeelhouders op af komen. Door de homogeniteit van de aandeelhoudersbelangen zou het aansturen van het bestuur kosteneffectief zijn. Andere *stakeholders* hebben ook allerlei rechten ten aanzien van de vennootschap en de aan haar verbonden onderneming. Deze rechten en bevoegdheden verschaffen echter niet vergelijkende macht ten aanzien van de goederen van de onderneming. De idee dat het met name de aandeelhouders zijn die afhankelijk zijn van de toekomstperspectieven is niet onomstreden. Werknemers kunnen minder goed hun belangen diversifiëren omdat het over het algemeen lastig is om er verschillende banen op na te houden en een faillissement heeft een verregaande impact op de werknemer.³⁰ Bovendien zou er zonder de factor arbeid geen waarde kunnen worden gecreëerd binnen de onderneming. Democratisering

26 A. van Oven (1961), *supra* noot 13.

27 A. van Oven (1961), *supra* noot 13.

28 A. van Oven (1961), *supra* noot 13.

29 H. Hansmann (1996), 'The Ownership of Enterprise', Cambridge: Harvard University Press, p. 62.

30 Vergelijk: J.M. de Jongh (2014), 'Tussen societas en universitas: De beursvennootschap en haar aandeelhouders in historisch perspectief', Uitgave vanwege het Instituut voor Ondernemingsrecht, nr. 94, Wolters Kluwer: Deventer, p. XXXVI en p. 342-345.

van de vennootschap zou vanuit die optiek te verdedigen zijn. Die democratiseringswens stond zoals we zagen ook centraal bij de #buytwitter-actie. De twitteraars realiseerden zich dat zij cruciaal zijn voor het succes van de onderneming maar dat deze positie tegelijkertijd niet werd vertaald in rechten en bevoegdheden ten aanzien van de toekomst van die onderneming en de vruchten die het bedrijf afwerpt. Dit is mooi verwoord in het volgende fragment uit de #buytwitter-video:

*'We want a say in the systems that shape our lives and communities. We want to find a way to create value together; and we want that value to reinforce the commons we're creating, rather than being auctioned off to Wall Street. Let's build a better kind of business model than selling our eyeballs to advertisers, and a better kind of ownership structure than gambling on old-fashioned stock markets.'*³¹

De twitteraars verwijzen in het bovenstaande fragment naar de *commons* die zij samen creëren. Dit heeft te maken met de rol die de twitteraars hebben ten aanzien van de waardecreatie in de onderneming.

6. Waardecreatie door gebruikers van Twitter

Bij digitale platformen zoals Facebook of Twitter draait het om informatie die wordt gedeeld. Dit kan verschillende soorten informatie betreffen zoals simpelweg de naam en woonplaats van een gebruiker, welke vrienden deze persoon heeft en wat deze persoon allemaal doet, maar ook meningen, ideeën, blogs of publicaties die door gebruikers worden gedeeld. Het enkele feit dat een persoon een profiel of een account aanmaakt, betekent al dat informatie wordt geproduceerd. Deze personen worden in de Engelstalige literatuur daarom ook wel aangeduid met de term 'prosumers' of 'producers'.³² Het zijn consumenten/gebruikers en producenten tegelijkertijd. De gebruikers verschaffen aan de ene kant informatie die de content van het platform vormt (productie) en gebruiken datzelfde platform aan de andere kant om te communiceren en kennis te nemen van informatie afkomstig van andere gebruikers (consumptie). Informatie creëert derhalve waarde. Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen de gebruikswaarde van de informatie die is geplaatst op het platform (*use value*) en de verkoopwaarde van die informatie (*exchange value*). De gebruikswaarde is de waarde die wordt gegenereerd voor de gebruiker, de verkoopwaarde is de waarde die de onderneming zal ontvangen van derden aan wie de informatie wordt verkocht. Indien er sprake is van een surplus-waarde – wat enigszins simplistisch gezegd inhoudt dat de verkoopwaarde van de informatie groter is dan de productiekosten van de informatie (dit zijn de kosten van het operationaliseren van het platform en de kosten van de vervaardiging van de informatie) – is het de

31 www.yesmagazine.org/people-power/what-if-twitter-were-owned-by-the-users-who-love-it-20161019.

32 A. Tofler (1980), 'The Third Wave', New York: Bantam Books en P. Kotler (1986), 'The Prosumer Movement: a New Challenge For Marketers', in: NA – Advances in Consumer Research Volume 13, eds. Richard J. Lutz, Provo, UT: Association for Consumer Research, p. 510-513; Ritzer, Dean en Jurgenson (2012), 'The coming Age of the Prosumer', American Behavioral Scientist 56(4), p. 379-398 en T. Scholz (2016), 'Platform Cooperativism: Challenging the Corporate Sharing economy: Rosa Luxemburg Stiftung, New York Office: www.rosalux-nyc.org/wp-content/files_mf/scholz_platformcoop_5.9.2016.pdf.

vraag wie uiteindelijk beslist over de bestemming van dat surplus en wie het surplus eventueel zal ontvangen. Bij *online*-platformen zullen er geen kosten verbonden zijn aan het vervaardigen van de informatie omdat de *prosumers* over het algemeen niet worden betaald. Operationaliseringskosten zijn er wel, het platform moet onderhouden en verbeterd worden. Indien de surplus-waarde uiteindelijk hoger is dan de gebruikswaarde en het surplus stroomt niet (gedeeltelijk) terug naar de *prosumers*, kan worden gesteld dat de *prosumers* worden geëxploiteerd zoals dat ook het geval met werknemers kan zijn.³³ In de netwerkeconomie wordt derhalve ook wel gesproken over het informatiekapitalisme.³⁴ De wens van de twitteraars dat er een transitie zou plaatsvinden naar een brede eigendomsstructuur houdt met dit kapitalistische aspect verband. Uitgangspunt is dat zij van mening zijn dat zij eigenlijk gebruiker zijn van een *commons* die (mede)gecreëerd is door de Twittercommunity.³⁵ De gebruikers hebben echter alleen toegangsrechten tot deze Twitter *commons* en meer niet. Om Twitter intact en toekomstbestendig te maken tegen de achtergrond van de gedachte van de ontwerpprincipes van Ostrom, zouden de gebruikers tevens onttrekkings-, management- en uitsluitingsrechten moeten krijgen. Om dit voor elkaar te krijgen zijn de gebruikers van mening dat de coöperatie dit als rechtsvorm het beste kan faciliteren.³⁶ Hoewel in het bovenstaande fragment gesproken wordt over het gezamenlijk creëren van waarde voor Twitter is niet helemaal duidelijk of daarmee de gebruikers worden bedoeld of de gebruikers samen met bijvoorbeeld aandeelhouders, werknemers etc. Pas dan is er sprake van echte democratisering van de besluitvorming in plaats van enkel een verschuiving van de macht van de ene stakeholder (de aandeelhouder) naar de andere stakeholder (de gebruiker).³⁷ In dat geval zou er sprake zijn van een *multi-stakeholder* coöperatie.

33 P.J. Rey (2012), 'Alienation, Exploitation and Social Media', *American Behavioral Scientist* 56(4), p. 399-420.

34 A. Arvidsson en E. Colleoni (2012), 'Value in Informational Capitalism and on the Internet', *The Information Society* 28, p. 135-150. Hoewel deze exploitatie ook nog steeds op werknemers in een traditionele vennootschap van toepassing is, zien we dat de werknemers (producenten) en de consumenten nauwelijks meer protesteren tegen de kapitalistische structuren. Hier en daar zijn er nog stakingen, maar niet meer zo frequent en groots georganiseerd als vroeger. G. Ritzer & N. Jurgenson (2010), 'Production, Consumption, Prosumption', *Journal of Consumer Culture* 10(1), p. 13-36. Wel zien we een verschuiving naar werknemers die voor zichzelf beginnen en een samenwerkingsverband aangaan met andere zpp'ers. Hierbij wordt ook wel gekozen voor de rechtsvorm van de coöperatie.

35 J. Ramos (2017), 'The Rise of Common Based Economic Governance', *Journal of Future Studies*, september 2017, 22(1), p. 73-88.

36 Dit wordt ook wel 'platform coöperativisme' genoemd: T. Scholz (2016), 'Platform Co-operativism: Challenging the Corporate Sharing economy: Rosa Luxemburg Stiftung, New York Office: www.rosalux-nyc.org/wp-content/files_mf/scholz_platformcoop_5.9.2016.pdf.

37 V.A. Pestoff (2017), 'The Social and Political Dimensions of Co-operative Enterprises', in: J. Mitchie et al. (2017), 'The Oxford Handbook of Mutual, Co-operative, and Co-owned Business', Oxford: Oxford University Press, p. 76-94. In Frankrijk is in 2001 een speciale multi-stakeholder coöperatie geïntroduceerd: de société coopérative d'intérêt collectif (SCIC), die ten minste drie verschillende stakeholder groepen als leden dient te hebben. Deze vorm wordt met name gebruikt in de agricultuur waarin al een verschuiving aan de gang was naar een multi-actor model: G. Galera (2017), 'Social and Solidarity Co-operatives', in: J. Mitchie et al. (2017), 'The Oxford Handbook of Mutual, Co-operative, and Co-owned Business', Oxford: Oxford University Press, p. 172-183.

7. Multi-stakeholder coöperatie

In Nederland waren er in 2016 zo'n 240 *multi-stakeholder* coöperaties.³⁸ Voor dit type coöperatie is nog niet veel aandacht. In het Verenigd Koninkrijk zijn er twee initiatieven die interessant zijn in het kader van de vormgeving van de coöperatie die tegemoetkomen aan het gedachtegoed van de *commons*. Dit zijn FairShares en de Somerset Rules.³⁹ Beide verschaffen informatie over de wijze waarop een *multi-stakeholder* coöperatie kan worden ingericht. Ik bespreek hier kort en in versimpelde versie het FairShares 2.0 model dat is neergelegd in modelstatuten.⁴⁰ Het is een voorbeeld van de vormgeving van de verhoudingen tussen de verschillende *stakeholders* in de statuten. De verwachting is dat er vele variaties zullen ontstaan. Inmiddels draait er een bètaversie van het FairShares model 3.0 op de website van de FairShares vereniging. Via het beantwoorden van verschillende vragen constitueert de software op maat gemaakte de statuten gebaseerd op het FairShares model.⁴¹ Gebruikers van het Fairshare model kunnen vervolgens begeleiding en informatie verkrijgen wie de FairShares wiki.⁴²

8. Het FairShares model

Fairshares is een vereniging die *multi-stakeholder* samenwerkingen ondersteunt. Het is gericht op maatschappelijke ondernemingen (*social enterprises*) en is gebaseerd op zelforganisatie waarbij de verschillende *stakeholders* een plek krijgen binnen het governance-systeem.⁴³ In het FairShares model zijn er vier typen leden: de oprichters (*Founders*), personen die arbeid verrichten (*Labour*), de gebruikers/consumenten (*Users*) en de personen die kapitaal verschaffen of creëren (*Investors*). Het is gebaseerd op de idee dat personen die – nadat een onderneming is opgericht – (op continue wijze) bijdragen aan het in standhouden en de eventuele groei van de onderneming in ruil hiervoor zeggenschaps- en financiële rechten zouden dienen te ontvangen. Het gaat dan om personen die op continue basis arbeid verrichten, personen die continu handeldrijven met de onderneming en personen die kapitaal verstrekken voor de langere termijn (*'patient capital'*). Aan deze personen kunnen '*shares*' worden toegekend.⁴⁴

Founder shares kunnen alleen bij oprichting worden uitgegeven aan de oprichters. Elke oprichter krijgt één *Founder Share*. *Labour shares* en *User shares*

38 Merel Hoving (2016), 'Stageproduct – Coöperaties in Nederland, 2016, p. 11: www.collective-action.info/sites/default/files/webmaster/STA_Hoveling_Cooperaties-in-Nederland-2016.pdf.

39 www.fairshares.coop/ en www.somerset.coop/p/somerset-rules-registrations.html.

40 www.fairshares.coop/ownership/.

41 https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSchCrPu_QpsU0HPELQfZteoiNA9vzPnBGK54iOHphb00C6fQQ/viewform?c=0&w=1.

42 www.fairshares.coop/wiki/index.php?title=Main_Page.

43 Bovendien worden intellectuele eigendomsrechten toegekend aan de persoon of personen die het intellectuele eigendom gecreëerd hebben, en zij kunnen dit vervolgens via een *Creative Commons*-licentie aan de onderneming ter beschikking stellen.

44 Het woord *shares* is in mijn ogen een wat lastige benaming in het kader van de coöperatie, maar aangezien het model deze benaming gebruikt, neem ik deze in mijn bijdrage over.

kunnen worden toegekend indien een persoon een ‘gekwalficeerde bijdrage’ levert eventueel na verloop van een in de statuten vastgelegde proefperiode. De *Labour shares* worden toegekend proportioneel met de arbeid die is verricht. Deze shares kunnen ook aan oprichters worden toegekend als zij arbeid verrichten. De *Labour* en *User shareholders* genereren inkomen via de *Labour* en *User shares* omdat deze het recht op dividenden verschaffen in het geval van een surplus. Werknemers kunnen ook een salaris ontvangen (waarbij het verschil tussen de bestbetaalde werknemer en de slechtstbetaalde werknemer niet groter mag zijn dan 3:1, tenzij deze verhouding met een speciaal besluit is gewijzigd). Een *Founder share* geeft recht op een vast preferent dividend. Alle drie de soorten aandelen worden uitgegeven tegen nominale waarde en kunnen niet variëren in waarde. Ze zijn niet overdraagbaar en geven recht op één stem per aandeelhouder in de algemene vergadering. De aandelen komen te vervallen in het geval van het overlijden, faillissement of insolventie. Indien de coöperatie wordt ontbonden is er geen recht op betaling. *Labour* en *User shares* komen te vervallen als de arbeidsrelatie c.q. de handelsrelatie met de onderneming ophoudt te bestaan. *Investor shares* kunnen gecreëerd worden op het moment dat er een allocatie van surplus plaatsvindt aan *Labour* en *User shareholders* of wanneer kapitaal wordt verschaft door deze personen. *Labour shareholders* kunnen na één jaar en één dag werkzaam te zijn geweest in de onderneming *Investor shares* kopen voor een bedrag van ten hoogste 15% van het jaarsalaris of de geschatte waarde van de dienstverlening in het eerste jaar. Deze aandelen representeren het belang van de aandeelhouders in de waarde die zij hebben gecreëerd, maar welke niet aan hen is uitgekeerd. Daarnaast hebben de *Investors* een investeerdersrekening waarmee zij geld kunnen verschaffen aan projecten van hun keuze. Rente gekoppeld aan de *Investor shares* wordt uitbetaald op de investeerdersrekening. Het geld op deze rekening kan niet worden uitgekeerd. De *Investor shares* worden uitgegeven tegen een ‘redelijke prijs’ en geven recht op één stem per aandeelhouder in de algemene vergadering. De waarde van deze aandelen wordt elk jaar aan het einde van het jaar vastgesteld. De *Investor shares* kunnen na drie jaar, na beëindiging van het lidmaatschap, bij pensioen of dood worden overgedragen aan verschillende in de statuten genoemde organisaties zoals de *FairShare Labour/User Association* of een entiteit die door de coöperatie specifiek is opgericht om *Investor shares* te kopen van *investors* die voldoen aan de criteria. In het kader hiervan is er een *Redemption Fund* gecreëerd waaruit de betalingen aan de *investors* kunnen worden voldaan.

Bij de besluitvorming heeft elke *shareholder* één stem ongeacht de hoeveelheid aandelen die worden gehouden en ongeacht tot welke *shareholder*-groepen de persoon behoort. Echter, wanneer er een speciaal besluit dient te worden genomen zal de stem in elke *shareholder*-groep meetellen aangezien een speciaal besluit de meerderheid van elke groep vereist. In de statuten is een regeling opgenomen hoe de stemmen moeten worden berekend. De *Investors* tellen mee voor 30%, *Labour* voor 35% en *Users* ook voor 35%. De statuten kunnen worden gewijzigd door een ‘Speciaal Besluit’ van alle *stakeholder*-groepen welke inhoudt dat binnen elke

stakeholder-groep een meerderheid voor de wijziging dient te stemmen en bovendien 75% van alle leden (op grond van één aandeelhouder één stem beginsel) voor de wijziging heeft gestemd. Alle *shareholders* mogen de algemene vergadering bijwonen, het woord voeren en besluiten voorstellen. Er is een *Management Committee* en elke *shareholder* kan kandidaat staan om als MC-lid gekozen te worden. Bij een onderneming met minder dan 50 leden zullen de kandidaten worden voorgedragen door de *Founders* of bestaande MC-leden. Bij meer dan 50 leden zullen de verschillende *shareholder*-groepen de ‘eigen’ MC-leden benoemen.

Hoewel het te ver strekt om het FairShares model in deze bijdrage tot in detail te bespreken laat deze korte weergave zien dat het niet alleen kapitaalverschaffers verregaande ‘gebruiksrechten’ verschaft. Veel van de ontwerpprincipes van Ostrom komen terug in de governance-structuur en in de wijze waarop de gecreëerde waarde wordt gedeeld door de verschillende *stakeholder*-groepen. Ook aan de *Labour* en *User*-groepen worden management- en uitsluitingsrechten gegeven. De vervreemdingsrechten worden beperkt. De twitteraars zullen iets dergelijks voor ogen hebben gehad en de coöperatie leent zich als rechtsvorm mooi voor de implementatie van deze structuur. Ook in Nederland kan het model inspiratie bieden voor ondernemingen waarbij men aan de verschillende *stakeholders* rechten wil geven die zeggenschap bieden en/of hen laten meedelen in de waardecreatie. Door de rechtsvorm van de coöperatie te gebruiken in plaats van de kapitaalvennootschap hoeft dit niet gedwongen via het aandeelhouderschap te worden bewerkstelligd, maar kan men deze rechten koppelen aan het lidmaatschap en de waarde die voor de onderneming wordt gecreëerd. Dit kan dan naast kapitaal ook via arbeid en/of gebruik worden gerealiseerd. Democratisering is vervolgens gebaseerd op de idee dat verschillende factoren bijdragen aan het succes van de onderneming en in lijn daarmee in de governance-structuur worden opgenomen.